

Національний університет біоресурсів і природокористування України

Кафедра організації підприємництва та біржової діяльності

«ЗАТВЕРДЖУЮ»

Декан економічного факультету

Діброва А.Д.

РОЗГЛЯНУТО І СХВАЛЕНО

на засіданні кафедри організації підприємництва та біржової діяльності

Протокол № 6 від 14 травня 2020 р.

Завідувач кафедри

Ільчук М.М.

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

ОСНОВИ БІРЖОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Спеціальність 051 Економіка

Освітня програма Економіка підприємства

Факультет (ННІ) Економічний

Розробник: канд. екон. наук, доцент Панкратова Л.Л

Київ – 2020 р.

1.Опис навчальної дисципліни
«ОСНОВИ БІРЖОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ»

Галузь знань, спеціальність, освітня програма, освітній ступінь		
Освітній ступінь	Бакалавр	
Спеціальність	051 Економіка	
Освітня програма	Економіка підприємства	
Характеристика навчальної дисципліни		
Вид	Вибіркова	
Загальна кількість годин	120	
Кількість кредитів ECTS	4	
Кількість змістових модулів	2	
Форма контролю	Екзамен	
Показники навчальної дисципліни для денної та заочної форми навчання		
	Денна	Заочна
Рік підготовки (курс)	3	3
Семестр	5	4,5
Лекційні заняття	15 год.	8 год.
Семінарські, практичні заняття	30 год.	6 год.
Самостійна робота	75 год.	106 год.
Кількість тижневих аудиторних годин	3 год.	–

2. Мета та завдання навчальної дисципліни

Дисципліна “Основи біржової діяльності” вивчає механізм організації і технології здійснення біржової діяльності товарних бірж в нашій країні та в країнах з ринковою економікою.

Мета вивчення курсу – формування у майбутнього фахівця теоретичних основ та практичних навиків з біржової діяльності та ефективного використання біржових операцій в своїй майбутній діяльності.

Завдання курсу:

- формування у студентів знань з організації біржової діяльності;
- набуття практичних навичок з: організації торгівлі на біржі товарами, цінними паперами, валютою; організації взаємовідносин з брокерськими конторами; використання біржової інформації для організації високоефективного виробництва та збуту сільськогосподарської продукції.

В результаті вивчення навчальної дисципліни студенти повинні *знати*:

- сутність біржової діяльності;
- історію становлення біржового ринку в Україні та світі;
- нормативно-правову базу та систему регулювання біржової діяльності;
- принципи організаційної діяльності бірж та механізм їх функціонування;
- особливості організації брокерської діяльності;
- технологію здійснення біржових операцій;
- економічний механізм біржової торгівлі.

На підставі отриманих знань студент повинен *вміти*:

- вільно користуватись біржовою інформацією для здійснення господарських операцій;
- вміти аналізувати біржову інформацію з метою прийняття господарських рішень;
- організовувати взаємовідносини підприємства з біржами та брокерськими конторами;
- організувати збут сільськогосподарської продукції через товарні біржі;
- здійснювати біржові операції та визначати їх ефективність.

3. Програма та структура навчальної дисципліни «Основи біржової діяльності»

- повного терміну денної (заочної) форми навчання;
- скороченого терміну денної (заочної) форми навчання.

Назви змістових модулів і тем	Кількість годин													
	денна форма						заочна форма							
	усього	у тому числі					усього	у тому числі						
		л	с	п	інд	с.р.		л	с	п	інд	с.р.		
Змістовий модуль 1														
Сутність біржової діяльності, її становлення і розвиток														
<i>Тема 1.</i> Еволюція форм оптової торгівлі	16	2	4	-	-	10	11,5	1	0,5	-	-	10		
<i>Тема 2.</i> Історія становлення та сучасний стан світового біржового ринку	16	2	4	-	-	10	14	1	1	-	-	12		
<i>Тема 3.</i> Становлення та розвиток біржової діяльності в Україні.	8	1	2	-	-	5	13,5	1	0,5	-	-	12		
<i>Тема 4.</i> Біржі, як елемент інфраструктури ринку.	8	1	2	-	-	5	13	0,5	0,5	-	-	12		
<i>Тема 5.</i> Біржові товари	8	1	2	-	-	5	13	0,5	0,5	-	-	12		
<i>Тема 6.</i> Види біржових угод	16	2	4	-	-	10	14	1	1	-	-	12		
<i>Разом за змістовим модулем 1</i>	72	9	18	-	-	45	79	5	4	-	-	70		
Змістовий модуль 2														
Організаційний механізм біржової торгівлі та основи хеджування цінових ризиків														
<i>Тема 7.</i> Учасники біржових торгів. Біржове посередництво.	16	2	4	-	-	10	13,5	1	0,5	-	-	12		
<i>Тема 8.</i> Організація біржових торгів.	16	2	4	-	-	10	13,5	1	0,5	-	-	12		
<i>Тема 9.</i> Основи хеджування на біржі, як способу управління ціновими ризиками	16	2	4	-	-	10	14	1	1	-	-	12		
<i>Разом за змістовим модулем 2</i>	48	6	12	-	-	30	41	3	2	-	-	36		
Усього годин	120	15	30	-	-	75	120	8	6	-	-	106		

4. Теми семінарських занять

№ з/п	Назва теми	Кількість годин (денна)	Кількість годин (заочна)
Змістовий модуль 1 Сутність біржової діяльності, її становлення і розвиток			
1	<i>Тема 1.</i> Еволюція форм оптової торгівлі. Особливості функціонування локального ринку (базару). Особливості та відмінності функціонування ярмарку та аукціону. Біржа, як найвища форма оптової торгівлі.	4	0,5
2	<i>Тема 2.</i> Історія становлення біржі. Сучасний стан світового біржового ринку та інформаційні джерела для його аналізу.	4	1
3	<i>Тема 3.</i> Становлення та розвиток біржової діяльності в Україні. Законодавчо-нормативне регулювання. Проблеми розвитку біржової діяльності в Україні.	2	0,5
4	<i>Тема 4.</i> Біржі, як елемент інфраструктури ринку. Класифікація бірж в залежності від класифікаційних ознак.	2	0,5
5	<i>Тема 5.</i> Товари біржової торгівлі. Торгівля сировинними товарами	2	0,5
6	<i>Тема 6.</i> Види біржових угод. Особливості спотових та форвардних угод: функціонування в Україні. Особливості ф'ючерсних угод. Біржова спекуляція на ф'ючерсних ринках.	4	1
Змістовий модуль 2 Організаційний механізм біржової торгівлі та основи хеджування цінних ризиків			
8	<i>Тема 7.</i> Учасники біржових торгів. Біржове посередництво.	4	0,5
9	<i>Тема 8.</i> Організація біржових торгів.	4	0,5
12	<i>Тема 9.</i> Основи хеджування на біржі, як спосіб управління цінними ризиками	4	1

5. Теми практичних занять

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1	-	-
2	-	-
...

6. Теми лабораторних занять

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1	-	-
2	-	-
...	-	-

7. Контрольні питання для самостійної перевірки знань та підсумкового контролю

1. Назвіть основні етапи еволюції оптової торгівлі.
2. Охарактеризуйте особливості торгівлі на локальному ринку.
3. Назвіть місце зародження першої біржі.
4. Охарактеризуйте особливості торгівлі на ярмарку та аукціону.
5. Дайте визначення поняття „аукціон”.
6. Назвіть і охарактеризуйте основні форми проведення аукціонів.
7. Дайте характеристику простій формі біржового аукціону.
8. Охарактеризуйте заочний, подвійний та безперервний аукціони.
9. Охарактеризуйте особливості торгівлі на біржі.
10. До якого періоду часу відносять зародження фондової біржі.
11. Вкажіть, коли почали укладатися перші форвардні контракти.
12. Вкажіть, коли почали укладатися перші ф'ючерсні контракти.
13. Охарактеризуйте сучасний стан світового біржового ринку.
14. Висвітліть структуру біржового ринку за видами біржових товарів.
15. Висвітліть географічну структуру біржового ринку.
16. Назвіть рейтинг бірж світу за обсягами торгівлі.
17. Охарактеризуйте основні етапи в історії формування біржового ринку до набуття незалежності Україною.
18. Обґрунтуйте роль Одеської та Миколаївської біржі в розвитку півдня країни.
19. Охарактеризуйте сучасний стан розвитку біржового ринку
20. Назвіть проблеми, які стримують розвиток вітчизняного біржового ринку.
21. Охарактеризуйте законодавчо-нормативне регулювання біржової діяльності в Україні.
22. Охарактеризуйте особливості діяльності Аграрної біржі? Які функції покладалися на Аграрну біржу на етапі її створення?
23. Розкажіть про особливості біржового регулювання в зарубіжних країнах (США, Великобританії, Франції, країнах Східної Європи).
24. Систематизуйте ознаки класифікації бірж?
25. Як поділяються біржі в залежності від виду біржового товару?
26. Охарактеризуйте біржу, як класичний інститут ринкової економіки з економічного, організаційного і юридичного аспектів.
27. Опишіть, чим відрізняються універсальні біржі від спеціалізованих?
28. Охарактеризуйте міжнародну біржу та її особливості?
29. Дайте визначення товарної біржі у відповідності до Закону України “Про товарну біржу”.
30. Наведіть приклад типової структури товарної біржі.
31. Назвіть основні і допоміжні функції товарної біржі.
32. Назвіть документ, яким регламентується організація біржової торгівлі. Охарактеризуйте основні складові цього документу.
33. Назвіть вимоги до біржових угод.
34. Назвіть, які параметри укладання угод є обов'язковими.

35. Систематизуйте класифікацію біржових угод.
36. Охарактеризуйте угоди на товарній біржі.
37. Назвіть переваги й недоліки укладання форвардних угод.
38. Які є види форвардних контрактів?
39. Дайте оцінку, у чому полягають відмінності форвардних та ф'ючерсних контрактів.
40. Охарактеризуйте види й порядок укладання угод на валютній біржі.
41. Дайте визначення біржового товару. Які вимоги пред'являються до біржових товарів.
42. Обґрунтуйте основні вимоги, які пред'являються до біржового товару.
43. Дайте характеристику основних класів біржових товарів.
44. Охарактеризуйте групу речових біржових товарів, на які підгрупи вона поділяється.
45. Охарактеризуйте цінні папери, як біржовий товар.
46. Обґрунтуйте, з чим пов'язаний перехід від паперової до безпаперової форми цінних паперів.
47. Охарактеризуйте валюту, як біржовий товар. Як формується валютний курс.
48. Назвіть характерні розділи біржових правил.
49. Охарактеризуйте групи, на які можна умовно розділити присутніх у біржовому залі.
50. Назвіть основні організаційні відділи біржі.
51. Опишіть, як виглядає операційний зал.
52. Охарактеризуйте як виглядає „біржова яма”.
53. Назвіть основні біржові жести.
54. Наведіть алгоритм проведення біржового торгу.
55. Назвіть функції, які виконують біржові спекулянти. Які види біржових спекулянтів ви знаєте?
56. Дайте характеристику доручення клієнта брокеру та назвіть класифікаційні ознаки доручень.
57. Обґрунтуйте поведінку таких гравців ринку, як «бики» на біржі.
58. Обґрунтуйте поведінку таких гравців ринку, як «ведмеді» на біржі.
59. Поясніть, у чому полягає відмінність між дилером та брокером.
60. Назвіть, які функції виконує Клірингова палата на біржі.
61. Назвіть, які функції Арбітражного відділу біржі.
62. Назвіть, які функції виконує Котирувальна комісія на біржі.
63. Опишіть порядок виставлення біржового товару на торги.
64. Розкрийте зміст та мету ф'ючерсної торгівлі.
65. Назвіть основні функції ф'ючерсних ринків.
66. Розкрийте зміст та назвіть особливості ф'ючерсних контрактів.
67. Розтлумачте технологічний процес купівлі-продажу ф'ючерсних контрактів.
68. Охарактеризуйте, що являє собою офсетна угода в торгівлі ф'ючерсними контрактами.
69. Розкрийте зміст процесу хеджування.
70. Надайте характеристику хеджовим операціям.

71. Поясніть зміст біржової спекуляції.
72. Наведіть основні класифікації спекулянтів.
73. Розкрийте правила успішної спекуляції.
74. Поясніть розрахунок вартості ф'ючерсного контракту.
75. Охарактеризуйте поняття біржового клірингу та його основні завдання.

Зразки тестових завдань для модульного контролю та підсумкової атестації.

1. Зародження елементів біржової торгівлі почалося із:
 - a) аукціону
 - b) локального ринку
 - c) ярмарку
 - d) тендеру
2. Яка з перелічених функцій є невластивою для оптової торгівлі:
 - a) вивчення кон'юнктури ринку:
 - b) формування партій товару
 - c) транспортування товару
 - d) надання товарного кредиту
 - e) надання інформації органам державної статистики
3. Яка із названих характеристик не стосується біржової торгівлі:
 - a) відсутність товару
 - b) інформаційна відкритість торгів
 - c) вільне ціноутворення
 - d) наявність посередників
 - e) відсутність документів підтверджуючих передачу товару
4. Коли виникла перша, відома нам біржа:
 - a) 675 р.
 - b) 1324 р.
 - c) 1553 р.
 - d) 1890 р.
5. Яка із бірж була створена не через вимоги торговців, а із-за рішення вищого керівництва держави:
 - a) Одеська
 - b) Миколаївська
 - c) Петербурзька
 - d) Саратовська
 - e) Астраханська
6. Яка із операцій не буде властивою для усіх видів бірж:
 - a) передача документів в депозитарій
 - b) вихід брокера на біржу безпосереднє укладення біржової угоди
 - c) вивчення попиту і пропозиції розрахунок з біржею

7. Різниця між мінімальною ціною продавця і максимальною ціною покупця називається:
- глибина ринку
 - ширина ринку
 - опірність ринку
 - спред
8. Хеджер це:
- Брокер у торговельному залі
 - Позиційний спекулянт
 - Виробник зерна
 - Володар торговельного комплексу
9. Біржова варіаційна маржа це:
- Вартість ф'ючерсного контракту
 - Сума коштів на рахунку спекулянта
 - Поточна вартість ф'ючерсної позиції клієнта
 - Сума коштів що вносять учасники ринку при відкритті ф'ючерсної позиції
10. Оплата праці брокера має форму:
- постійного окладу в брокерській конторі
 - постійного окладу на біржі
 - комісійної винагороди за кожну укладену угоду регулярних внесків від постійних клієнтів.

8. Методи навчання

Семінарські заняття проводяться у формі дискусії за попередньо визначеним планом. Студенти готують тези доповідей. На практичних заняттях вирішуються ситуаційні завдання, для аналізу використовується аналітичні звіти світової федерації бірж, фондових бірж. Студенти залучаються до процесу біржових торгів. Індивідуальні завдання виконуються за кейс-методом, групи готують презентаційні та реферативні матеріали і завдання.

Для активізації роботи студентів застосовуються реальні бізнес-кейси, професійні ситуації, та оперативна інформація з різноманітних Internet-джерел.

9. Форми контролю

Видами контролю знань здобувачів вищої освіти є поточний контроль, проміжна та підсумкова атестації. Поточний контроль здійснюється під час проведення практичних, лабораторних та семінарських занять і має на меті перевірку рівня підготовленості здобувачів вищої освіти до виконання конкретної роботи. Об'єктом поточного контролю знань є: усні доповіді, результати бліц-опитувань, тестувань на семінарських заняттях; розв'язування задач на практичних заняттях; відвідування лекцій та активність на них; виконання модульних контрольних робіт та завдань для самостійного опрацювання.

Проміжна атестація проводиться після вивчення програмного матеріалу кожного змістового модуля. Після кожного змістового модуля проводиться контрольний захід у вигляді модульної контрольної роботи з метою перевірки рівня засвоєння матеріалу студентами. Виконання модульних контрольних робіт є *обов'язковим* заходом рубіжного зрізу знань студентів, який дозволяє викладачеві зорієнтуватися в напрямках та формах подальшої роботи та викладання дисципліни. Студентам, цей захід допомагає закріпити знання певного змістового модуля та накопичити бали.

В якості самостійної роботи студенти виконують наукові проекти, виконання яких демонструє рівень попередніх знань, кругозору студента та засвоєння отриманих знань з даної дисципліни.

Об'єктом контролю знань студентів є результати виконання письмових екзаменаційних завдань. До підсумкової атестації допускаються лише ті студенти, які виконали навчальний план з дисципліни та набрали необхідну кількість балів.

10. Розподіл балів, які отримують студенти

Оцінювання студентів відбувається згідно «Положення про екзамени і заліки у Національному університеті біоресурсів і природокористування України» з внесеними доповненнями (протокол №5 від 27.12.2019 р.).

Рейтинг студента із засвоєння дисципліни $R_{\text{дис}}$ (100 балів) визначається, як сума рейтингу з атестації $R_{\text{ат}}$ (30 балів) та рейтингу з навчальної роботи $R_{\text{нр}}$ (70 балів). $R_{\text{дис}} = R_{\text{ат}} + R_{\text{нр}}$

Таблиця 1.

Співвідношення між національними оцінками і рейтингом здобувача вищої освіти

Оцінка національна	Рейтинг здобувача вищої освіти, бали
Відмінно	90 – 100
Добре	82-89
	74-81
Задовільно	64-73
	60-63
Незадовільно	35-59
	0-34

11. Методичне забезпечення

1. Електронний навчальний курс «Основи біржової діяльності» для студентів спеціальності: 051 Економіка, автор Л.Л. Панкратова. URL: <https://elearn.nubip.edu.ua/course/view.php?id=1500>
2. Яворська В. О. Методичні вказівки для самостійного вивчення дисципліни «Основи біржової діяльності» / В. О. Яворська. – К.: ЦП «Компринт», 2017. – 46 с.
3. Методичні вказівки до проходження навчальної та виробничої практик з дисциплін «Основи біржової діяльності» та «Біржовий ринок» / [М.О.Солодкий, І.В.Охріменко, В.О.Яворська, Т.Ю.Андросович]. – К.: Компринт, 2016. – 34 с.

12. Рекомендована література

Основна

1. Основи біржової діяльності: навчальний посібник / М.О. Солодкий М.О, Н.П. Резнік, В.О. Яворська: [За ред. М.О. Солодкого]. – К.: ЦП Компринт, 2017. – 450 с.
2. Солодкий М.О. Основи біржової діяльності: посібник для студентів вищих навчальних закладів / М.О. Солодкий, С.А. Стасіневич, Т.Ю. Андросович. - К.: ВЦ НУБіП України, 2013. – 210 с.
3. Резнік Н. П., Ільчук М.М. Біржова діяльність і підприємництво: навчальний посібник. К. : Білоцерківдрук, 2018 р.
4. Резнік Н.П., Яворська В.О.,Слободяник А.С. Фінансові деривативи. навчальний посібник. – К. : ЦП Компринт, 2017, 540.
5. Біржова справа: підруч. / за наук. ред. докт. екон. наук, проф. О. М. Сохацької. – Тернопіль: ТНЕУ, 2014. – 655 с.
6. Біржовий товарний ринок : навч. посіб. / М.О. Солодкий, В.О. Яворська. – К.: В-во ЦП «Компринт», 2015. – 482 с.
7. Розвиток біржової торгівлі на товарних та фінансових ринках: монографія/ М.О. Солодкий, В.О. Яворська, А.С. Кравченко. – К.: ЦП "Компринт", 2017, 287с.

Допоміжна

8. Вавдійчик І. М. Сучасний стан та тенденції розвитку біржової торгівлі в Україні. *Глобальні та національні проблеми економіки*. 2017. № 15. С. 182-185.
9. Васильченко І.І. Моделювання процесів ціноутворення на ринку фінансових деривативів: автореф. дис. ... канд. екон. наук: 08.00.11 / Васильченко Іван Іванович; Київ. нац. ун-т ім. Тараса Шевченка. Київ, 2018. 20 с.

10. Грищенко, О. Ф. Особливості діяльності посередників на біржовому ринку. Тернопіль : Видавничо-поліграфічний центр Тернопільського національного економічного університету «Економічна думка», 2016. Том 24. № 1. С.133-138.
11. Діброва А.Д., Рябченко О.О. Соціальні мережі – індикатор нелінійного аналізу для дослідження біржових ринків. *Моніторинг біржового ринку*. 2014. № 2 (21). С.15-17.
12. Кирилюк Є. Електронна біржа в системі інфраструктури аграрного ринку / Є.Кирилюк, Г.Натрошвілі // Інформаційне суспільство: стан та перспективи розвитку в світлі регіональних особливостей. – Тернопіль: ТІСІТ. – 2012. – С. 50-53.
13. Назарова О. Ю. Сучасні тенденції розвитку біржової діяльності. *Молодий вчений*. 2017. №49(9). С. 554-557.
14. Панкратова Л.Л. Чинники, що формують цінові тренди на пшеницю на світових біржах та спотовому ринку України. *Український соціум*. 2017. №3(62). С. 76-86.
15. Підгорний А. З., Самоєнкова О. В. Методологія статистичного дослідження біржової діяльності: Навчальний посібник. Одеса : ФОП Гуляєва В.М., 2018. 170 с.
16. Солодкий М.О., Яворська В.О., Кравченко А.С. Розвиток біржової торгівлі на товарних та фінансових ринках: монографія / М.О. Солодкий, В.О. Яворська, А.С. Кравченко. – К.: В-во ЦП Компрінт, 2017. 501 с.
17. Танклевська, Н. С., А. В. Руснак, А. С. Карнаушенко. Перспективи державного регулювання розвитку біржового ринку в Україні. *Агросвіт*. 2018. №7. С. 3-7.

13. Інформаційні ресурси

1. Аграрна біржа . URL: www.agrex.gov.ua
2. Асоціація «Біржові та електронні майданчики». URL: www.aeaep.com.ua
3. Асоціація «Українські фондові торговці». URL: www.aust.com.ua
4. Київська міжнародна фондова біржа. URL: www.kise.com.ua
5. Національний депозитарій України. URL: www.csd.ua
6. Національна комісія з цінних паперів та фондового ринку. URL: www.nssmc.gov.ua
7. Національна комісія, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг. URL: www.dfp.gov.ua
8. Придніпровська фондова біржа. URL: www.pse.com.ua

9. CME-group. URL: cmegroup.com/
10. Східно-Європейська фондова біржа. URL: www.eese.com.ua
11. Українська біржа. URL: www.ux.ua
12. Українська міжбанківська валютна біржа. URL: www.uice.com.ua
13. Українська міжнародна фондова біржа. URL: www.uise.com.ua
14. Українська фондова біржа. URL: www.ukrse.com.ua
15. Фондова біржа «Перспектива». URL: www.fbp.com.ua
16. Фондова біржа ПФТС. URL: www.pfts.com